

УДК 929 Поповић Димитрије
<https://doi.org/10.18485/bratstvo.2018.22.4>

ЗАБОРАВЉЕНИ ВУКОВ САРАДНИК ДИМИТРИЈЕ ПОПОВИЋ

У раду се даје биографија Вуковог сарадника и следбеника Димитрија Поповића, његов ујџицај на њадашњу омладину у Сељедину и Сомбору. Посебно је анализирано његово дело, прикуљање и објављивање народних умотворина, уређивање календара, преводјење са немачког језика (Хенрика Чокеа). О његовом ујџицају на ђачку омладину посебно је даји осврћи на рад Друштва српске младежи у Сељедину и прикуљање преводлање на српске књиже (Вука Караџића и других) и издања Друштва Српске словесности из Београда.

Вук Караџић писмом из Беча 18/30. X 1852 обавештава И. И. Срезњевског о „системи и методу” свога *Српског рјечника*, и том приликом о критичарима речника пише и ово: „Јамачно се може рећи, да су се сви наши књижевници, и највећи моји непријатељи, помогли и једнако се помажу мојијем дјелима, али што их се мало онако помогло као што се помогао Ђуро Даничић и Бранко Радичевић и поп Димитрије из Сомбора, томе је узрок, што их највише мојијем мислима о језику крпе своје мисли и старо знање, а она су тројица све своје пређашње мисли и знање о језику оставили, па по мом начину почели језик наново учити”.¹ Тако је Вук, поред двојице најзначајнијих следбеника, истакао и давно скрајнутог Димитрија Поповића, који је својим радом показао неоправданост нашег заборава. Није он само био вредни помагач у бележењу народних умотворина и истрајни сакупљач претплате на Вукова дела, већ и значајан педагог, учитељ многих младих Срба који су се школовали у Лицеју и

¹ Вукова *преписка IX*. Београд 1995, 760.

гимназији у Сегедину и учитељској школи у Сомбору. Неки од његових ученика имали су доцније значајну улогу у нашем културном и политичком животу, и са симпатијама се сећали свога учитеља српскога језика и певања.

На значај Димитрија Поповића у наше дане указали су Миодраг Матицки, анализирајући његово уређивање календара „Народни календар” (1847–1848)² и С. Војиновић испитивањем његовог сакупљачког рада.³

Животи

Димитрије Поповић рођен је у Вуковару 26. VIII 1814, од мајке Јулијане и оца Андрије. Основну школу завршио је у родном месту. Први и други гимназијски разред похађао приватно код фрањеваца у родном месту, и када је положио испит у гимназији у Осијеку, с одличним успехом, примљен је 4. XI 1829. у трећи разред гимназије у Сремским Карловцима. У овој гимназији професори су му били Тома Војновић, Ђорђе Лукић, Григорије Лазић и Јаков Грчић, а материјалну помоћ примао је од „благодјејанија” митрополита Стратимировића. Гимназију је завршио као најбољи ученик 1833. и прешао у богословију, коју је завршио 1836. године. У трећој години богословске школе у Сремским Карловцима био је први, скоро из свих предмета, а међу певачима истицао се као „превосходан и најизврснији у тој лепој вештини”, а професор му је био Евђе-није Јовановић, потоњи епископ карлштадски.

Даља његова судбина везана је за два града: Сегедин и Сомбор.

По препоруци својих професора 1. X 1836. примљен је за учитеља у Сегедину, где је остао до 1. X 1848 (1839. је рукоположен и за ђакона). Као млади учитељ и свештеник у Сегедину слушао је философске науке у тамошњем лицеју, а после одласка Павла Стаматовића, стајао је на челу *Дружине младежи српске*. Као добар појац и зналац црквеног појања, његови ученици су, међу првима, јавно певали Светосавску химну. Поред осталих, његови ученици српског језика у Сегедину били су Стеван Владислав Каћански песник, Стева Тодровић, доцније сликар, а школске 1840/1. и 1841/2. и Никола Ђ. Вукићевић.⁴

² *Српска књижевна периодика 1766–1850*. Београд, 216, 319–322.

³ *Сакупљачи народних умотворина. Димитрије Поповић*, Даница српски народни илустровани календар за годину 2018. Београд, 2017, 311–315.

⁴ Никола Ђ. Вукићевић, педагошки писац написао је о своме учитељу у Сегедину опширан чланак *Димитрије Поповић, ђакох и намесник Сомборски у вечности се пресе-лио 25. априла о. ђ. у Сомбору*, Школски лист, 1882, XIV, 9 (15. V), 129–137; 10 (31. V), 144–150; С. [теван] В. П. [оповић], *Пој Димитрије Поповић*, Српске илустроване новине, 1882. II, 28 (31. VIII), 254–256.

Као васпитач Поповић је био веома уважаван и од просветних власти и од ученика, тако да му је 29. XI 1844. К. Хорват, професор филозофије и директор лицеја и гимназије сегединске издао посебну захвалницу на латинском језик.

За време Буне, „кад је узрујана и разуздана проста светина у Октобру те године на сегединске Србе нечовечно и дивјачки напала и два најотменија трговца Јована Жеравицу и Субића на најгрознији начин убила”, са многим Србима уклонио се у Срем. Када се Буна примирила отишао је у Сегедин и, скупивши оно мало ствари, које, на срећу, нико није дирао, око половине октобра 1849. преселио се у Сомбор.⁵ У Сомбору неко време био је без посла, али је после радио као учитељ и катихета (1850–1870) и парох (1870–1882). Од 25. II 1860. до 23. X 1862. обављао је дужност катихете и учитеља српског језика у Сомборској реалци,⁶ а од 22. X 1862. до 1. V 1870. био је катихета и редовни професор Сомборске учитељске школе (препарандије), где је предавао у „обадва” приправничка разреда: „катикизис и катихетику, библијске повести, тумачење св. еванђелија и апостола, литургику, црквено појање и правило, и још к томе славенску и србску граматику и стилистику у 18 седмичних часова”. Када је Поповића сомборска општина почетком 1852. изабрала за пароха, а владика 6. III исте године потврдио синђелијом, он је 29. III 1853. у цркви свечано инсталиран за пароха исте цркве. Умро је у Сомбору 25. IV/7. V 1882. године.⁷

Био је члан Матице српске, а 1864. године изабран је за члана Књижевног одељења Матице. У Сомбору је установио фонд из којег је набављана одећа и обућа сиромашној деци (1867). Збирком старијих српских књига Поповић је 1867. године помогао и рад Народне библиотеке у Београду.

Дело

Поповић је један од ретких свештеника који је прихватио Вукову језичку реформу, дописивао се са њим, сарађивао на сакупљању претплате за Вукова дела, био његов књигопродавац и бележио народне умотворина: песме и загонетак. Куповао је и старе србуље и псалтире за Вука и Дани-

⁵ Вук Караџић, Преписка VIII. Београд, 1994, 591 – писмо од 29. XII 1849/10. I 1850. године. Убудуће: Преписка.

⁶ У писму Вуку од 24. V/ 5. VI 1862. пише: „Осим што сам у овдашњој реалној школи катихета, предајем ја у истој школи и српску граматику, коју учи 37 Срба, и 25 Немаца” – Преписка XII, 1053.

⁷ Димитрије Поповић. <Читуља>, Српско коло, 1882, II, 17 (29. IV/11. V), 275. У Сомбору, недеља 25. IV 1882. Данас у 10 сати умро. Потписани: Терезија Поповић, супруга; Милева Цветић Поповић кћи, Милан Поповић, млађи син; Јован Поповић брат; Иван Поповић, унук.

чића. Откупљивао је од приватних лица за Вука и Вукове књиге („Данице”, Житије кнеза Милоша и Житије Ђорђија Арсенијевића Емануела). Оно што је најважније, издавао је своје књиге Вуковим правописом.

У Вуковој оставини налазе се тридесет и два писма Димитрија Поповића: Сегедин, 20. XII 1841/1. I 1842 (овде се налазе и записи две народне песме: Љубавни јади и Муха и комарац); 8/20. IX 1844; 18/30. VII, 27. VII/8. VIII и 3/15. XI 1845; 18/30. III и 8/20. XII 1846; 10/22. III и 15/27. V 1847; 20. VIII/1. VIII 1848; Сомбор, 29. XII 1849/10. I и 16/28. III 1850; Пешта, 29. V/10. VI и Сомбор, 27. VI 1851; 28. XII 1851/2. и 2/14. I, 15/27. III, 30. III/11. IV, Нови Сад, 28. V/9. VI и Сомбор, 20. VII 1852; 15/27. I, 2/14. IV (обавештава о приповедачу Груји Механцићу, који је 1853. могао, „ако је жив, имати око 70 година”), 16/28. VII и 12/24. XI 1853; 31. VIII/12. IX, 3/15. и 4/16. IX 1854, 5/17. IX 1856; 18/30. IX 1859; 24. V/5. VI и 24. VIII/5. IX 1862. и 10/22. X 1863. године, као и једно Вуково писмо од 26. III/7. IV 1852. Изгубљена су Вукова писма од: 30. XI 1845; 5/17. IV и 16. XI 1846; 3/15. I, 18. II и 4/16. VII, 8. XI 1847; 21. IV 1848; 1. III 1852; 8. III 1856. године.

Значај Поповићевог сакупљачког рада истакао је први Вук Караџић, када је у књизи *Српске народне ђословице и груђе различне као и оне у обичај узетје ријечи* донео занимљиву пословицу Димитрија Поповића пропраћеном причом; „И једем и пијем, а пестиш ми је на уму”. У коментару уз ову пословицу, што је иначе Вук ретко чинио, пише:

„Ја сам ово слушао још у ђетинству, али не знам ни сад што је пестиш. Може бити је и име каквога Турчина коме је ко дужан, или онако каквога зла чока.

Димитрије Поповић, ђакон и учитељ сегедински, писао ми је да је он мјесто *ђосђиђи* слушао *ђосђиђи* са овом приповијетком:

Некаква жена пође својој удатој кћери у походе, и понесе пуну торбу печења и колача. Кад дође близу села ђе јој је кћи била удата, сустигне је некакав чоек на колима, којега она запита да ли је из тога села и познаје ли јој кћер. Када јој он одговори да јест и да јој кћер познаје, она га замоли да би јој понио торбу, која јој је била дотежала, и да би је предао њезиној кћери и да би јој казао да ће и она скоро доћи. Пошто чоек торбу узме, жена га запита како му је име, а он јој одговори: „Постиш” мислећи у себи да ће она *ђосђиђиђи* по томе што је у торби. По том чоек отиде и однесе торбу својој кући. Кад жена приспије својој кћери и дозна да чоек торбе није донио, она се врло сневесели. Кад по том стану вечерати, зет видећи пуницу забринуту стане је нуткати да једе и пије, а она му одговори: И једем и пијем, а *Посђиђи* ми је на уму.”⁸

⁸ Беч 1849 101–102; *Српске народне ђословице и груђе различне као оне у обичај узетје ријечи*. Приредио С. Н. Томић. Београд 1900, 123.

Када је приређивао државно издање Вукових *Пословица* Сима Томић је донео још три пословице Димитрија Поповића.⁹

У књизи: Вук Стеф. Карацић, *Српске народне ђјесме из необјављених рукописа*, објављене су две народне песме које је записао Димитрије Поповић.¹⁰

Оно што се посебно издваја, то је Поповићев уређивачки и преводилачки рад. За новосадског књижара Петра И Стојановића уредио је два годишта „Народног календара” (Нови Сад 1847; Сегедин 1848), при чему је књижевне прилоге у њима доносио Вуковим правописом.

У календар за 1847. годину уврстио је четири лирске песме из прве Вукове књиге (*Девојка и сунце*, *Српска девојка*, *Драги и недраги* и *Шћиа да чини, ко мисли божји бийи*), а из треће, баладу *Женидба Милића барјакџара*. У „Народном календару” за 1848. објавио је шест оригиналних пословица, четири лирске народне песме које је заблежио (*Колика је драга*, *Чика нејрилика*, *Мува и комарац*, *Правдање*), пет лирских (*Женидба бунџурова*, *Радосиј у ојомињању*, *Тужба на поље*, *Белава Муслија*, *Момак ојчињен обрвама*) које је прештампао из треће Вукове књиге *Српске народне ђјесме*, једну епску (*Милић Сјоућевић и Мео Оружџић*) опет из Вука, и две варошке: *Пијаначка* Луке Милованова и *Јадиковање* *ђројалице* непознатог аутора.¹¹

Вуковим правописом објавио је у Сегедину оригиналну књигу *Санарицу* (1847) и преводе са немачког две књиге Хенрика Чокеа, *Освалд или Злајођворно село* (1843; друго издање Сомбор 1870)¹² и *Ракијска куђа* (Сомбор 1868).

За време боравка у Сегедину Поповић је превео и приповетку Х. Чокеа „Мајстор–Јордан”, а поводом тог превода обратио му се писмом Ђуро Даничић:

⁹ Српске народне пословице и друге различне као и оне у обичају узете ријечи. Приредио Сима Н. Томић. Београд 1900, 197 (3108. *Крсџи на се, а ђрасе ђреда се*), 199 (3147. *Куку мене до неба!*), 358 (5692. *Ко узме више, одбиђу му нос*). У Сабраним делима Вука Карџића (Београд 1987) пословице је приредио Мирослав Панџић, и он се држао искључиво издања Вуковог из 1849. занемарујући истраживања Симе Н. Томића.

¹⁰ Књига прва. *Различне женске ђјесме*. За штампу приредили Живомир Младеновић и Владан Недић. Београд, САНУ, 1973, бр. 213 и 369.

¹¹ Народни календар за 1848. година друга. Уређено Димитријем Поповићем. Издао Петар И. Стојановић. Наштампано у Сегедину код Јована Грина, 53–55. Писмо од 8/20. XII 1846. *Прејиска VII*, 615; Миодраг Матиџки, цит. дело, 321

¹² На прво издање ове књиге у Сегедину се уписало 94 претплатника и међу њима: Српски ученици: Богољуб Стаматовић, Стефан Хаџић, Михаило, Јован, Стефан, Георгије и Александар Дамјановић, и Георгије Стојковић.

„У Беч, 22. авг. 1850.

Љубазни Господине!

Ја сам одавно слушао да сте превели Чокеова „Мајстор–Јордана”. Молим Вас да бисте ми што прије јавили јели то истина. То вас за то питам, јер један пријатељ мој жели знати, ваља да зато да га он преведе ако ви нијесте. Али ако га нијесте до сад превели, јавите ми и то, мислите ли га превести (скоро), јер бих ја волео да га Ви преведете. Ако сте га превели, гледајте за Бога, да га скоро штампате.”¹³

Милан Шевић у коментару овог писма пише да је Поповић одговорио Даничићу 1. IX 1850. из Сомбора: „Из Чокеовог Мајстор–Јордана имам само 4 броја преведена. То ми је још из Сегедина... Но ако је тај ваш пријатељ, који жели да се мајстор–Јордан одма преведе и штампа, главом Ђорђе Даничић, онда га пријатељски поздрављам, да се тога посла одмах лати.” Превод *Мајстџора Јордана, или цјена занатџа већа од златџа* изашао је латиницом у Загребу 1850.¹⁴

Превод приповетке Х. Чокеа *Мајстџор Јордан* („Meister Jordan”) Поповић је намеравао да изда 1859. у Сомбору новим правописом, и о томе је писао Вуку: „Како се овдашњи штампар са српскимa словима мало боље и лепше снабде, одмах ћу објавити мој давнашњи превод *Ракијску куџу*. Ово ће надам се бити за народ удесно као и *Освалд*. За тим ће у посао доћи Чокеов *Meister Jordan*, такође народна књига. Што се ових послова тиче, више се ни на што освртати нећу.”¹⁵

Поповић је 1847. године приредио и објавио данас скоро библиографски непознату књигу, *Санариџу*. У преписци са Вуком о овој књизи пише:

„До две недеље дана у овдашњој штампарији почеће се штампати српски Сановник, у народној ортографији, здраво исправљен и умложен, са овима стиховима на наслову свом:

Срећа с’ на сну и на јави јавља,
Она нигда не спава, нит’ стоји;
Па ко по сну на лутрију ставља,
Тај ти каткад иљаднице броји.

¹³ Милан Шевић, *Из Бранкова и из Даничићева круџа. Писма Ђ. Даничића и његових друџова* [у књизи:] *Даничићев зборник*, Београд – Љубљана, Српска краљевска академија, 1925, 262–263. Код Даничића је био увек добродошао гост. Знамо да је године 1863. септембра месеца боравио је три дана код Ђуре Даничића у Београду (писмо од 10/22. X 1863 – *Прејиска XIII*. Београд 2014, 199).

¹⁴ Исто, 264.

¹⁵ Писмо Вуку од 18/30. IX 1859. – *Прејиска XII*. Београд 1998, 205.

***

Ал' ко често на лутрију меће,
 Тај је луда; – ал' онај још већи,
 Кој ту нигда не тражи си среће;
 Зато, побро, разборито мећи.

***

Сан је лажа, а Бог је истина,
 Сну вероват' паметан незнаде,
 А цел књиге ове је једина,
 Да забава лаки ум имаде.

Овај последњи стих двојако се може толковати; и овако *да лаки ум забава имаде*, а и овако *да ум забава лаки имаде*. Ко како оће нек толкује, од воље му стоји. Ове је стихове написао наш Моцо из Осека. – Него како ћемо ову књигу крстити. Мени се све допада, да *Сановник* није српско народно окончаније, и да би можда zgodније било овако *Санарица* као *Песмарица*".¹⁶

Моца, који се помиње у овом писму, као аутор ових стихова је Мојсије Георгијевић (1823–1854), велики Вуков пријатељ и сарадник, коме је Ђуро Даничић написао и објавио некролог Вуковим правописом. Преводио је Вергилијеву *Енеиду*, али није било познато да је писао и поезију.

Нешто доцније, о истој књизи пише Вуку:

„Санарица још није готова; овдашњи штампар нема кад, ни да је у посао узме. Оне слике одостраг у *Санарици* биће литографисане.”¹⁷

Да је Поповић аутор ове књиге види се и из писма које је упутио Стојану Новаковићу, тада „државном библиотекар у Београду”, после изласка *Библиографије*:

„У Сомбору 27. 5. [1]870.

Поштовани Господине!

По својој кћери, која у име божије данас полази у Београд, родбини својој у походе шаљем Вам на дар 3 књижице што су у Сегедину штампане а нема их у Вашој библиографији назначених, наиме пак:

1. Народ. Календаръ за 1847. I година.
2. Народ. Календаръ за 1848. II година.
3. Санарицу која је 1847. године штампана.

¹⁶ Писмо од 3/15. XI 1845. – *Прейиска VII*. Београд 1993, 421.

¹⁷ Писмо од 15/27. V 1847. – *Прейиска VII*, 755.

Ове календаре ја сам уредио по наруџбини Петра И. Стојановића, тадашњег НСадског Књижара; а Санарицу опет по захтевању Јована Грина Сегединског штампара.

Ви имате у својој библиографији на своме месту назначено, да је трошком Бечког књижара Алберта Венедикта из штампарије А. Сомера изашло на свет:

Србски народни календар за 1856. и 1861. годину од Д. Поповића; али немате да је тај календар и за 1862. и за 1863. годину од истих на свет у Бечу изишао.

За 1862. год. имаде овај календар 95 страна и 40 дрвореза, а за 1863. годину 90 страна и 14 дрвореза. Ко је тај Д. Поповић, ја не знам. Опомињем се да ме је [1]856. године запитао г. Ђуро Даничић из Беча, да ли нисам ја тај Д. Поповић; но тада сам му на то одговорио, што ево и Вама овде.

Наручио сам да ми се тамо код г. Валожића купи једна библиографија. Кад да Бог те ми ова књига до руку дође, тада ће бити више онога, чега у истој библиографији нема...¹⁸

У писму упућеном Друштву Српске словесности из Сомбора (14. II 1851. године) Поповић исказује своју намеру: „Тамо априлија рад сам да објавим свој превод неког Чокеовог дела, које ће за наш народ тако згодан бити, као крушка на залогај. Чоке је мајстор и то велики. Овај ми је превод још од 1844. године. Сад ми је мило што то онда на свет изашло није”.¹⁹

Године 1868. године др Ђорђе Натошевић обратио се писмом из Београда (17. VI 1868) Министарству просвете Србије са препоруком да се објави превод Димитрија Поповића књиге *Ракијска куџа* Хенрика Чокеа: „Када су на крају прошлог столећа почели мудрији пријатељи народа обраћати пажњу на то, како пиће ракије народу грдно штету наноси материјално и морално, те почела се противу те куге подизати друштва умерености и уздржљивости, па тада и многе књижице о томе популар-

¹⁸ Архив Србије. Стојан Новаковић, 2023. Уредник „Српско–народних календара”, који су на српском изашли у Бечу био је Рудолф Фрелих (Радован Веселић), који се дописивао са Вуком Караџићем 1854. године. У писму од 12. II 1854. обавештава Вука, да је тренутно у затвору дужника због потписане менице. Интересује се за књигу И. Мажуранића *Смрпї Смаил–аџе Ченџића*, коју жели да преведе на немачки, па моли Вука да му набави примерак. Нада се да ће му цар за његов речник дати коју стотину форинти. Уједно моли на зајам пет форинти. Поздравља Пацека. У писму од 14. II 1854. обавештава Вука да је примио пет форинти, а да је Мажуранићева песма штампана у „Zabavniku” у Загребу 1846. године. Из куће због дуга не сме изаћи. Вратиће му новац чим прими. Поздравља Пацека. Вуково интересовање за њега није случајно. Фрелих (1819–1862) аутор је речника *Ilirsko–nemački i nemačko–ilirski rukoslovník* (Беч 1839), *Mali Ilir ili ilirski i nemački razgovori sa slovnícom i srbskom rečih...* (Беч 1840) и *Rečnik ilirskoga i nemačkoga jezika* у две књиге (Беч 1853–1854).

¹⁹ Архив САНУ, ДСС, 1851, 61.

но написане и у народ растуране, обавештавајући, и цифрама наводећи грдна зла, што га сатиру пићем ракије, – тада је и славни немачки писац Чоке написао за свој прости народ књижицу *Ракијска кућа*”. Даље наводи Натошевић да је у Немаца ово дело прештампно „небројено пута” због идеја изнетих у њему и борбе против пијанства, и да је та књига дељена народу и бесплатно. Ову књигу је превео катихета и професор Препарандије (учитељске школе) Димитрије Поповић, а имајући у виду зло од пијанства у нашем народу, сматра да је треба штампати и да се 500 примерака по умереној цени пошаље Поповићу. Министарство је одговорило неодређено и идеја је одложена.²⁰

У своме *Дневнику* Милан Ђ. Милићевић забележио је дописивање са Поповићем: 15. VI 1869 – „Писах Дим. Поповићу у Сомбор и питах кад су испити у његовој учитељској школи”; 19. VIII 1869 – „Дође г. Димитрије Поповић катихета из Сомбора, те ручасмо у *Паризу*; после ручка од мене одосмо г. Милошу Поповићу, па митрополиту. Видесмо град, Дорћол и увече вечерасмо у нас. Он сутра иде у Шабац, па ће се вратити у суботу”; а 23. VIII 1869 – „Опростих се са попом Димитријем. Он оде у Сомбор.”; 30. VI 1870 – „Писах попу Димитрију у Сомбор”; 12. X 1870 – „Г. Матић ме пита из Крагујевца, да ли би поп Димитрије из Сомбора пристао да буде професор у нашој учитељској школи. Ја мислим да би”; 22. X 1870 – „Матић ме гони да говорим митрополиту да би пристао на позив попа Дим. Поповића из Сомбора. Митрополит се чуди, нешто околиши”; 17. IV 1871 – „Поп Димитрије из Сомбора пита где набављам и гладим хартију за *Школу*”.²¹

Милићевић је описао посету Сомбору и Димитрију Поповићу у *Поменнику*:

„Писац ових врста, бивши 1869. у Сомбору на испитима у учитељској школи, видео је и познао попа Димитрија када је испитивао своје ђаке из црквеног певања тако да му одпевају, на прилику, из стихире *Цар небесни од и из неја њрошеди*; или у *Досјојно од и майер Бога нашего*, итд. итд.”²²

Кад је Поповић огласио књигу *Златотворно село*, у поменутом писму Стојану Новаковићу замолио је: „Шаљем Вам овом приликом и 4 објаве своје на књигу „Златотворно Село” (са свим изнова преведено).

²⁰ Архив Србије, МПс, 1868, III, 350.

²¹ *Дневник I*. Приредио Петар В. Крстић, Београд, 2011, 91, 108, 109, 212, 255, 259, 325.

²² *Поменник знаменитих људи у српској народа*. Београд, 1888, 362 – повративши се у Београд Милићевић је покушао да код власти издејствује да Поповић дође у Београд у Богословију, што би он радо пристао, јер је у Београду имао удату кћер. „Ту мисао прихватили су и други који су истински желели да се црквено певање и правило доведе у жељени ред.”

Што треба да се рекне о књизи која се на свет издаје, то је све речено у објави овој тако, да сваки Србин племениту намеру ове праве народне књиге лако појмити и схватити може.”

После изласка из штампе превода књиге Хенрика Чокеа *Злаїиоїворно село*, обратио се 9. V 1872. Димитрије Поповић и министру просвете Димитрију Матићу молећи га да Србија откупи заостале примерке (400) од тиража који је износио 2000 примерака.

Министар је на основу предлога комисије у којој су били Ј. Пецић, М. С. Карамарковић и Милорад П. Шапчанин одлучио да „Књига може послужити за награду у вишим разредима основне и нижим гимназије”, одлучио да се откупи 200 примерака.²³

Како Поповић није добио никакав одговор на своје писмо упућено Министру, обратио се Милану Ђ. Милићевићу који је у дневнику забележио (15. XII 1872) да је против откупа ове књиге био начелник министарства просвете Сава Сретеновић, али је после става комисије министар донео позитивну одлуку.²⁴ Ученици сегединских школа, заједно са својим свештеницима и учитељима Павлом Стаматовићем и Димитријем Поповићем певали су јавно, међу првима и светосавску химну. Поповић као добар појац и зналац црквеног појања, фрушкогорског, приредио је и о свом трошку издао књиге: *Велику* (Сомбор, 1867, Нови Сад, 1880; Сомбор–Нови Сад 1898) и *Малу катјавсију* (Сомбор, 1868, Нови Сад, 1879 и Кикинда 1879), у којима је „из самогласника, месечних минеја, триода, пентикостара, псалтира и часослова” саставио *Велики Сборник* и на свет издао драгоцену збирку, свега што се у недељне и у благе дане преко године у цркви на вечерњу, јутрењу и служби пева, „придодавши тој збирци још и молитве на Духове и извод из правила црквеног” (Нови Сад, 1878). У *Малој катјавсији* донео је на основу „калуђерске редакције” *Химне Свѣіом Сави* из 1805. године, која је имала осам строфа, „свештеничку редакцију” од четири строфе, која је певана у школи, цркви и у грђанству.²⁵ Овај рад на преписивању и уређивању а посебно коректура коју је урадио, стали су га труда „и по свој прилици овај му је посао његов проузроковао слабост очију и губитак здравља”.

Када је за министра просвете дошао Стојан Новаковић, Поповић му се обратио писмом (7. XII 1874) са предлогом:

²³ АС. МПС, 1872, V, 4.

²⁴ *Дневник II*. Београд, 2015, 41–42. У Милићевићевом *Дневнику* има записано и ово: 20. IX 1873: „Рано изјутра дође ми поп Димитрије Поповић, свештеник из Сомбора. Није хтео отићи док се не састане са мном”.

²⁵ Ђорђе Перић, „*Химна Свѣіом Сави*” у *прошлости и данас*, Братство XVIII. Београд 2004, 41–45; *Три певане Бојојављенске песме у српској црквеној поезији XVIII и XIX века*, Гласник Српске православне цркве, 2013, XCIV, 2 (II), 75–80.

„Овом приликом ево и још нешто, што Вашој држави од лепе користи бити може. Ја сам 1867. год. штампао овде у 2000 примерака своју велику, а опет 1868. године у 3000 прим. своју малу Катавасију. Кроз 2 године дана прва је Катавасија сасвим рапродата. По наруџбинама што су амо досад стизале, могло се од ове књиге досад најмање још 2000 примерака продати.

Пре 4 године био сам спремио да ову Књигу прештампам; али ми се тада изненада појави згода којом сам кућу купио. Лане сам држао као у руци, да ћу то учинити, кад ал опет кћерина удадба препречи ми тај посао. Од ове намере моје тешко ће што бити и до године, јер ми предстоји да у неколико хиљада наштампам малу своју катавасију, коју је онострански савет школски за школску књигу примио.

Великих Катавасија мојих нигде на продају нема. Ја само 1 примерак ове књиге имам, а тај Вам шаљем да га видите, па ако би нашли за добро, да га од мене на свагда откупите, и као тамошњу државну књигу штампате. Осим богословија и учитељских школа и тамошњих и оностранских ова ће Катавасија сваке године здраво пролазити и зато, што се у народу нашем још доста љубитеља појања црквеног налази...”²⁶

Поред посебно штампаних књига Димитрије Поповић је био и сарадник часописа „Пештанско–будимски скоротеча” који је издавао и уређивао Димитрије Јовановић (Футог, 1810 – ?, ?), а неко време 1842. уредник је био и Даничићев брат Милош Поповић. У овом часопису поред Вука Караџића, Димитрије Поповић је објавио 1842: допис *Из Сеџедина*, 21. *августџа* (19, 3. IX, 115); преводе с немачког: *Лихвер, Ойџац и син* (24, 20. IX, 149–150), *Крумахер, Наука љприроде* (36, 1. XI, 221–222), *Сајм, Две козе* (36, 1. XI, 222), *Грим, Славуј и црвендаћ* (47, 9. XII, 292); 1843: *Хебл, Излечен болесник* (2, 7. I, 10–12) и *Ко оће веће, љуби и оно из вреће* (3, 10. I, 18) и дужу дијалог од А. Коцебуа, *Разџовор између Филозофа и Просџака* (12, 11. II, 73–74; 13, 14. II, 77–78; 14, 18. II, 85–86). Овде се посебно истиче један од првих превода Јакоба Грима у нас, басне, *Славуј и црвендаћ*.

У „Пештанско–будимском Скоротечи” 1842. саопштио је Поповић и две народне песме: лирску *Драђи драђој сийџну књџу љише* (37, 5. XI, 225), и 1843: епску, римовану осмерачку, *После боја на Мишару љод Црним Ђорђем* (12, 11. II, 69).

Друшџиво срџске младежи у Сеџедину

Према Јовану Суботићу²⁷ у Сегедину је постојало (1835–1837) српско ђачко родољубиво и књижевно друштво „Младо Јединеније”, у коме

²⁶ АС. МПС, 1875, XX, 17. Министарство није прихватило предлог.

²⁷ *Живоџ*. Нови Сад, 1901, 130.

су читали своје радове. Овом друштву Суботић је посветио и песму *Поздрав Младом Јединенију* коју је објавио у збирци песама. Стихови подршке гласе:

Јединије моје мило
 Да ти буде срећан труд,
 Да т' осени славе крило,
 И доведе концу пут;
 Да ти јутро златна недра
 Лепше подне одоје
 А вечера сласти ведро
 Груд заслужну напоје.²⁸

Друштво је доцније имало назив „Младеж српска која се у Сегедину учи”, а онда „Друштво учећи се Србаља” (од 15. X 1843). Престало је са радом 10. VI 1845, али је обновљено 29. V 1846. и одржало се до 20. V 1848. кад су га школске власти забраниле. Обновљено је 28. XI 1863. године под именом „Слога”.²⁹

У раду овог друштва запажену улогу имала су два свештеника. Први је Павле Стаматовић (1805–1864), уредник аламанаха „Српска пчела” (Будим, 1830–1837, Нови Сад, 1838–1839. и Сегедин, 1841), који је био парох у Сегедину од 1834. до краја јула 1844. године. Доцније је био значајан учесник у Револуцији 1848. Написао је и своје успомене, а његови ученици из Сегедина посветили су му посебно објавили песму *Ода ... Павлу Сѣамаѣовићу, ѣароху сеѣгединском... и учеће се младежи сербске у училишчема муза сеѣгедински каѣѣихеѣ, редком сѣбљину, жарком родољубцу и на ѣољу књижесѣѣва сѣбском неуморном радину ѣриликом ѣразновања ѣеѣовоѣ имендана 20. јуна 1840. ѣоднешена од Младежу сѣбске у Сеѣгедину*.³⁰ Његови ученици су написали и посебно објавили и песму *Ода Евѣенију од Ђурковић*, са назнаком „од соединске учеће се младежи сѣбске свѣрадосно поднешена”.

Други свештеник и учитељ који је са Стаматовићем одиграо значајну улогу у васпитању ученика и раду овог друштва, који су учили на сегединском Лицеју био је Димитрије Поповић. Међу овим ученицима школске 1838–1839. године налазиле су се доцније значајне личности, песници, приповедачи, друштвени радници: „Михаил Савић Сегединац, Петар Јовановић Голубинчанин, Јован Пантелић Огарац, Стефан Поповић Ирижанин, Јован Чаковац и Јован Савић старији Сегединци, Јован Суботић Добринчани, Младем от Стратимировић Кулпинац, Георги Ча-

²⁸ *Лица*. Пешта 1837, 61.

²⁹ В.[ладимир] Ћоровић, *Срѣска омладина у Сеѣгедину од 1843–1864. ѣодине*, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, 1936, X, св. 4/26, 394–406.

³⁰ Сегедин [1840] 4 стр.

ковац, Јован Савић млађи Сегединац, Георгије Константиновић Печканац, Георгије (Ђорђе) Малетић Јасеновац, мудрољубија слушатељи”.³¹

Поповић је из Сегедина сарадник часописа „Пештанско-будимски скоротеча”, (1842–1843), који је познат по томе што је прилоге објављивао и Вуковим правописом. У исто време он је са Стаматовићем био посредник између ученика у Сегедину и овог листа.

Сматрајући овај лист значајним за њихово усавршавање, а и због чињенице да је уредник објављивао и радове Вуковим правописом, и да је сам Вук радо сарађивао у њему, ученици су молили да им за њихову библиотеку шаље „Пештанско–будимску скоротечу”, како би се могли из ње и учити, а они ће за узврат слати своје књижевне радове. Издавач и уредник Димитрије Јовановић одазвао се овој намери учећих Срба у Сегедину да им бесплатно шаље лист и истакао да га радује њихова жеља за сарадњом.³²

Редакција „Пештанско-будимске скоротече” ценила је рад Димитрија Поповића и када је изашао превод књиге Хенрика Чокеа *Златојворно село*, објавила је испод „Одговор на Утук г. М. Светића” Вука Караџића, не случајно, ову белешку, потписану словом Н., о Поповићевој књизи:

„Споменута књига и кад не би тога, ког је, содерженија била, опет би заслуживала, да се и по другом, а особито по нашем по већој части неизображеном народу распространи, будући да свака књига по нешто добра у себи содржава: но будући да ова књига по содржанију своме сама се препоручује, зато се ми надамо, да ће она код целог народа добродошла бити, тим више, што је управо за њега написна. Особито пак поглед наш бацамо на свештенство и учитељство, које ће је с толико већом радошћу примити, што је њен Г. Преводитељ који је устом чину, као један од најревноснијих и најспособнијих учитеља у српском роду чувен, који је са немачким и латинским класицитетом познат, и од кога, као добра Србљина, наше књижество много очекива.”³³

Књигу коју препоручују штампана је Вуковим правописом и судећи по прилично броју претплатника имала је и значајну читалачку публику.

Ово друштво је било толико активно да су њени чланови молили за књиге и Министарство просвете у Београду.³⁴

³¹ 34 [Павле Стаматовић], *Слава и чест српска у Лицеуму Сегединском 1838–39*, Српска новина или МХКМ, 1839, II, 25 (26. I), 97.

³² „Писмо издаватељу П. Б. Скоротече. У Сегедину 1. дан Божића 1842. У Сегединском Лицеуму учећи се Срби”, *Пештанско–будимски скоротеча*, 1843, II, 2 (7. I), 12.

³³ Н., *Једна пријатна и истинита историја за добре сеоске школе и разумне сељане од Енрика Чокеа по шестом изданију превео Димитрије Поповић ђакон и учитељ Сегедински*, Пештанско–будимски скоротеча, 1843, II, 45 (10. VI), 259.

³⁴ Архив Србије. МПС, 1846, V, 73. Председник Друштво учеће младежи у Сегедину био је Лазар Марковић, а секретар Стеван Владислав Каћански.

О својим ученицима Поповић је обавештавао Вука:

„Српске младежи која се овде филозофији и гимназији учи, има преко 150 душа. Ови младићи имају своју књижницу у српској школи, где и новине (пештанске, београдске и загребачке) читају. У јучерашњој својој седници препоручише се ови младићи, да Вас ја именом њиовим најтоплије замолим, да им досад изишавше три књиге народни песама великодушно поклоните.”³⁵

О раду овог друштва и улози Димитрија Поповића у њему, писао је и његов ученик Аца Поповић Зуб у сећањима под насловом *Успомене*:

„У Сегедину никад пре ни после није толико, ни таквих Срба било, као 1847–ме. Урош Девих, свршени богослов – први; Лаза Марковић, Панчевац, *sine aetulo* први; Милош Парашки, Шовљанин, први; Младен Коларовић, Стеван Вл. Каћански, Паја Путник, Јевта и Јоца Новић, Миша Николајевић, из Стејановца; Јован Димовић из Гргуреваца и још многи други, који филозофију слушасмо; и не говорећи о гимназистима, међ којима се налазио и Ђока Поповић, Буковчанин, који је у доцније време толико много за српску књижевност учинио. Дух покретач те наше бројне масе био је Димитрије Поповић, ондашњи ђакон, који нас потстрекну, да оснујемо читаоницу, што и буде. Ми смо сваке недеље редовне седнице држали и упражњавали се у разним саставцима. Свака од тих нових књига, пала је као бомба међу нас; а Димитрије ђакон, потоњи намесник сомборски, као ревни пропагатор Вукизма, свим жаром младости и уверења – граничићега на фанатизам, латио се посла, да у нас појмове о чистоти и лепоти језика улије...”

Најважније књиге те године, бележи даље Зуб, био је Даничићев *Рај* за српски језик, а Димитрије Поповић је са овом књигом, и ако није знао ко је аутор, ишао од „човека до човека” у Сегедину, нарочито посећивао оне богатије, тумачио и истицао да је она „српског језика бисер и драго камење”.

Када су у Сегедин дошле *Песме* Бранка Радичевића, сви су се питали ко је песник, бележи даље Зуб. Међутим, Димитрије Поповић, ђакон и учитељ, сакупио је претплатнике на десет примерака. Претплатили су се: Василије Радослав, главни татор; Јован Радишић, чувар парница; Ђорђије Петровић, учитељ Ђалски; Госпођа Марта Ђурица, трговкиња из Вашареља; Госпођице: Мина Радишићева, Ленка Лазаревићева, Катица Жеравичина, Ленка Дамјановићева, Александра Георгијевић, родом из Вашареља.

Крајем априла те године, послао је рукопис *Лазарице* Јоксима Новића Оточанина, књижар и издавач њен Петар И. Стојановић, да се штампа код Јована Грина зато „што је тамо ђакон Димитрије, који ће коректуру

³⁵ Писмо од 10/22. III 1847. – *Прејиска VII*, 703.

водити”. И он се старао о овој књизи, а помагао му је и Аца Поповић Зуб аутор *Усјомена*.³⁶

У овој дружини је, пише Аца Поповић, Димитрије Поповић држао предавања о Даничићевом *Раџу*, Бранковим песмама, *Горском вијеницу*. Требало је „чути и видети. Сазва ђакон ванредну сеницу, пак после кратког увода о *Раџу* и Бранку, поче: Г.[осподо] моја, Вук и Даничић написаше правила српског језика; Бранкове песме изађоше – без сумње под његовим руководством – чистим српским језиком; али овај до сад непознати Јоксим Новић *ухвајџио је српски језик за срце*”.³⁷

На састанку Дружине, чији је „надзиратељ” био Димитрије Поповић, 16. новембра 1847. године говорио је посебно о словима *и, њ, і, њ, њ, њ* (дебело јер), *ѣ, ѣ, ѣ* (јат), *ѣ*. Том приликом Поповић је „тумачио наречија српска: источно, јужно и западно, и потанко њиову разлику разчланио...”

Међу члановима дружине књижевним радом нарочито су се истицали у периоду од 1843. до 1848. године песници: Стеван Каћански, Лазар Марковић, Аца Поповић Зуб и Младен Илић.

Сакупљач њрејџлајџе и књижар

Поповић је читавог свог радног века, био посвећени сакупљач претплате на српске књиге, а преласком у Сомбор био је и књижар, повереник разних установа, међу осталима и Друштва српске словесности.

Са Друштвом српске словесности (будућа Академија) ступио је у контакт маја 1850. и од тада је он један од најзначајнијих продаваца њихових издања. У Архиву САНУ налази се више његових писама из којих се види да је он продао више стотина књига њихових издања, на челу са „Гласником” Друштва српске словесности. Први пут се помиње 11. V 1850, а прво Поповићево писмо је из Сомбора од 11. VI исте године. Сва писма се тичу продаје књига и углавном су рачуни. По једном писму види се да је: 11. VI 1850, примио и продао 260 књига; 6. XII 1850, 174; 14. II 1851, 231 књигу. Међу књигама које је добио само у 1850. и 1851. била су углавном оне за школу: речници (српско–немачки) Зорићев, Исајловићев; *Мислословље или Лоџика*, *Природословље*, *Асџрономија*, *Анџројолоџија*, *Земљојис џриродни*, *Живојоојис славни људи*; *Часови блаџоџовјенија*; *Грамајџике* П. Нинковића и Ј. Балугџића; *Крајџки*

³⁶ Аца Поповић Зуб, „*Усјомена*. I. Бранко Радичевић. У Будиму, 18. фебруара 1890”, *Наше доба*, 1890, VI, 17 (28. II/12. III), 2–3; 18 (3/15. III), 2–3; 19 (7/19. III), 1–2; 20 (10/22. III), 2–3; 21 (14/26. III), 1–2; 22 (17/29. III), 2–3; „Занемарене успомене А. Поповића Зуба о Бранку Радичевићу и другим савременицима” [у књизи:] Васо Милинчевић, *Из сџарих ризница*. Београд, 1978, 170–189; *Усјомена*. Приредио и предговор написао Сава Дамјанов. Нови Сад 2003, 22–25.

³⁷ Исто, 20 (10/22. III), 2–3.

Јован Сремац и Светозар Миленковић, 2–године мудрољубија слушатељи; благонадежни Јован Ђорђевић (доцније знаменити позоришни радник), Павле Груић и Петар Анковић стихот. слушатељи; Порфириј Петровић, Јован Георгијевић, Атанасије Милитиновић, Павле Крстоношић и Василије Лујановић краснор. слушатељи.

Поповић је као парох био сакупљач претплате (11 претплатника) из Сомбору на књигу Људевита Штура *Књиџа о народним њесмама и љриџо-ведкама славенским*, коју је са чешког превео Јован Бошковић (Нови Сад 1857). Сачувано је до наших дана Поповићево писмо Јовану Бошковићу од 3. IV 1858. из Сомбора. У штампаном списку претплатника налази се и Јован Момировић, парох, али он се изговарао „да се пренумерирао није; но покрај свега тога и његов примерак задржавам”, вели Поповић. Овог претплатника није уписао Поповић, већ га је додао Бошковић и зато Поповић закључује: „За овога вашег пренумеранта није управо ни она књига што га храни, а камо ли овака као што је Ваша”.³⁹

Поповић је с јесени 1867. примио „у комисију” за продају 50 примерака књиге Јована Бошковића *Извод из српске ѓрамаџике. О ѓласовима и речима* (Београд 1867, треће издање). Писмом од 27. II 1868. године, поднео је рачун и послао новац, са напоменом да је учитељу у Брчком (Босна) Јанковићу послао један примерак на дар.⁴⁰

Живот и дело Димитрија Поповића, Вуковог сарадника показује ширину покрета Вука Карацића. Многи су, попут Поповића, следили Вукову мисију наслеђену још из епохе просвећености и Доситејевог деловања међу српском младежи, да око себе окупљају као и он омладину и да бечке ђаке припрема да преузму послове из области културе и образовања како би се што темељније остварила вековима прижељкивана обнова српске државе. Тако су уз Вука пристали, поред Бранка Радичевића и Ђуре Даничића, десетине младих песника и језикословаца који су наставили Вуково дело. У Бечу, у Вуковој кући, млади српски школци завршавали су српски факултет поред осталих на које су послати из Кнежевине Србије, тако је и Димитрије Поповић окупљао младе као педагог и учитељ језика и певања на лицеју и у гимназији у Сегедину и у гимназији и учитељској школи у Сомбору, окупљао их и годинама се старао о „Друштву Младежи српске” у Сегедину. Колико год је стотина Вукових књига Димитрије Поповић „распачао” преко своје мреже пренумераната, толико је књига прибавио за српску младеж и за поједине библиотеке, па и за Народну библиотеку у Београду, а Вукове народне песме прештампавао је у својеврсним књигама за народ, у календарима које је уређивао. Ти људи окупљени око Вуковог дела и његове мисије, били су и добри издавачи,

³⁹ АС. ПО, LVIII, 1180.

⁴⁰ Исто, LVIII, 1181.

посебно књига за народ које су служиле општем просвећивању. Они свеукупно најављују велики замах Србије средином 19. века, узносе 1847. годину на пиједестал „године узлета”. Зато их Аца Поповић Зуб 1890. године проглашава припадницима бораца за нови правац у књижевности називајући тај правац правим именом: *Вукизам*.

Станиша Војиновић

Кључне речи: Вук Карацић, Ђуро Даничић, Стојан Новаковић, Павле Стаматовић, Сегедин, Сомбор, народне умотворине, ученици, настава српског језика.

Staniša Vojinović

VUK'S FORGOTTEN ASSOCIATE DIMITRIJE POPOVIĆ

A broader perspective on the life and work of Vuk's associate Dimitrije Popović brings up the subject of the network of the people who recorded folkloral literature, took care of collecting subscriptions to his books, and wholeheartedly supported his language and orthographic reform. Many, like Popović, followed Vuk's mission inherited from as early as the Enlightenment and Dositej's activity among the Serbian youth, which consisted in gathering the young and preparing the Viennese scholars to take over the duties in the cultural and educational domains so that the centuries-old hope of restoring the Serbian state could be materialised as thoroughly as possible. Thus apart from Branko Radičević and Đura Daničić, Vuk was supported by dozens of young poets and philologists who followed in his footsteps. In Vuk's house in Vienna, young Serbian scholars also completed a Serbian college, besides the others to which they had been sent by the Principality of Serbia, so Dimitrije Popović also gathered the young as an educator and a teacher of language and singing in the boarding school, grammar school and teacher training school of Szeged and Sombor, bringing them together and providing for them for years in the Serbian Youth Society in Szeged. While distributing hundreds of Vuk's books through his subscribers' network, he acquired as many books for the Serbian youth and particular libraries, even for the National Library in Belgrade, which were being founded throughout the Serbian lands, and he reprinted Vuk's songs in a sort of books for the folk, in the calendars that he edited. The people gathered around Vuk's work and his mission were also fine publishers, especially of books for the folk which served the purpose of universal popular education. They collectively announce Serbia's great rise in the mid-19th century, placing the year 1847 on the pedestal of "the year of flourishes". Therefore Aca Popović Zub in 1892 dubbed them champions of the new direction in literature, calling that event by its real name: *Vukism*.